

**ŽMONIŲ SU NEGALIA TEISIŲ STEBĖSENOS KOMISIJA
PRIE LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBOS**

S. Konarskio g. 35, Vilnius tel. 8 706 63984, el. p. komisija@lygybe.lt

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai 2022-06-09 Nr. (1.4)S-264
El. paštas: post@socmin.lt Į 2022-05-26 el. p. gautą prašymą

DĖL ĮSTATYMO PROJEKTO REG. NR. 22-4185

Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija (toliau – Komisija), įsteigta 2019 m. liepos 1 d. prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, kurios pagrindinis veiklos tikslas – Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija) ir Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių komiteto rekomendacijų (toliau – rekomendacijos) įgyvendinimo stebėseną. Vykdydama pavestas funkcijas, Komisija teikia pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo Nr. I-2044 pakeitimo įstatymo projekto (reg. Nr. 22-4185; toliau – Projektas). Projektu Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas nauja redakcija keičiamas į Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymą (toliau – įstatymas).

Projektu numatomas naujos redakcijos teisės akto pavadinimas – Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymu siekiama užtikrinti asmenų su negalia teises, o ne jas apsaugoti, pavadinime ir visame teisės akte siūloma naudoti terminą ne „teisių apsaugos“, o „teisių užtikrinimo“ ir įstatymą pavadinti taip: Lietuvos Respublikos asmens su negalia **teisių užtikrinimo** įstatymas (analogiškai siūloma terminą „**teisių užtikrinimas**“ naudoti visame Projekte, 12 str., 13 str. ir kt.)

Siūloma terminą „individualus poreikis“ keisti į terminą – „individualus pagalbos poreikis“, o „dalyvumo lygis“ į „savarankiško dalyvumo lygis“. Projekto 1 str. 1 dalyje žodį „atsižvelgiant“ keisti į „užtikrinant“.

Siūloma Projekto 2 str. 7 dalį išdėstyti taip: „**atvejo vadyba** – individualių poreikių asmeniui su negalia tenkinimo organizavimas ir koordinavimas, siekiant suteikti asmeniui su negalia kompleksinę pagalbą, užtikrinant jo savarankiškumą ir (ar) interesus, **teises ir lygias galimybes** dalyvauti visose gyvenimo srityse. Projekto 2 str. 10 dalį: „**finansinės pagalbos priemonė** – socialinė pinigine parama, tikslinės kompensacijos, pensijos, išmokos ir lengvatos, skirtos asmens su negalia individualiems poreikiams tenkinti bei jo materialinės padėties **ir lygių**“

galimybių garantijoms užtikrinti. Projekto 2 str. 11 dalį: „**individualus pagalbos poreikis**“ – asmens su negalia poreikis, atsirandantis dėl asmens turimos negalios ir (ar) nepalankių aplinkos veiksnių, trukdančių jam būti savarankiškam kasdienėje veikloje **visose gyvenimo srityse lygiai su kitais asmenimis**. Projekto 2 str. 12 dalį: „**lengvai suprantama kalba** – priemonė, kurios pagalba paprasta ir aiškiai struktūrizuota kalba **ir / ar simboliais / ženklais** pateikiama informacija visuomenės atstovams, tarp jų skaitymo, suvokimo problemų, intelekto negalią turintiems asmenims, taip pat vaikams bei senyvo amžiaus asmenims. Projekto 2 str. 13 dalį: **lietuvių gestų kalba – kurčiųjų gimtoji ir** asmenų su klausos negalia kalba, lygiavertė kitoms kalboms. Projekto 2 str. 14 dalį: „**negalia** – ilgalaikis funkcinis žmogaus organizmo sutrikimas (**asmens įgimtos ar įgytos savybės**), kuris sąveikaudamas su nepalankiais aplinkos veiksniais, trukdo asmeniui visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis. Projekto 2 str. 17 dalį: „**prieinamas bendravimo būdas** - kalbų, tekstų, Brailio rašto, taktilinio bendravimo, stambių rašmenų, prieinamų multimedijos priemonių, taip pat rašytinės medžiagos, garsinių priemonių naudojimas, paprastos kalbos vartojimas, skaitovų paslaugos, taip pat patobulintų ir alternatyvių bendravimo būdų, priemonių ir formų naudojimas, įskaitant prieinamas informacijos ir ryšių technologijas, simbolių ir ženklų naudojimas siekiant užtikrinti prieinamą informacinę komunikacinę aplinką“.

Komisijos nuomone, vietoj Projekto 3 str. numatytų **pagrindinių asmens su negalia teisių įgyvendinimo principų**, tikslinga perkelti Konvencijoje įtvirtintus principus.

Projekto 4 str. ir visame Projekte siūloma vietoj termino „prieinamu (-ais) bendravimo būdu (-ais)“ naudoti šį terminą „**prieinamu (-ais) ir jam aiškiai suprantamu (ais)** bendravimo būdu (-ais)“.

Projekto 5 str. 4 dalyje siūloma numatyti, kad už asmenų su negalia teisės į prieinamą aplinką įgyvendinimą atsako ir **visos valstybės ir savivaldybių įstaigos**.

Projekto 6 str. 1 dalį siūloma patikslinti taip: „**asmuo su klausos negalia turi prigimtinę teisę į lietuvių gestų kalbą ir teisę bendrauti, teikti ir gauti informaciją lietuvių gestų kalba**“. Projekto 6 str. 3 dalį siūloma išdėstyti: „lietuvių gestų kalbos vertimo paslaugų teikimą Asmens su negalia gerovės agentūros prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus nustatyta tvarka užtikrina Lietuvių gestų kalbos vertimo centras ir **valstybės institucijų akredituoti profesionalūs gestų kalbos vertėjai**“.

Projekto 7 str. siūloma numatyti, kad teikiamos sveikatos priežiūros paslaugos, taikomos prevencinės priemonės, ugdomi asmenys, organizuojama rehabilitacija ir kitos priemonės

užtikrinant pagalbą jomis pasinaudoti, o terminą kuo arčiau namų keisti į „jo gyvenamoje vietovėje“.

Komisija pažymi, kad Projekto 8 str. 1 dalį tikslinga išdėstyti taip: „asmuo su negalia turi teisę į švietimą ir **mokymą(si) visą gyvenimą** lygiai su kitais asmenimis“, analogiškai „mokymą (si) visą gyvenimą“ perkelti ir į kitas straipsnio ir Projekto dalis (kur kalbama apie asmens su negalia švietimą). Projekto 8 str. 3 dalį siūloma išdėstyti taip: „už švietimo organizavimą ir jo prieinamumą, **lygiai su kitais asmenimis užtikrinamos individualios pagalbos ir priemonės** asmeniui su negalia, atsako Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Šį terminą „**lygiai su kitais asmenimis**“ siūloma naudoti ir 9 str. 1-3 dalyse (9 str. 1 dalį išdėstyti taip: „asmuo su negalia turi teisę į laisvalaikį, sportą ir kultūrinę veiklą, atitinkančius jo amžių, sveikatos būklę ir poreikius **lygiai su kitais asmenimis ir užtikrinant jiems pagalbą / priemonės**“). Pažymėta, kad Projekte teikiamas / numatomas teikti, „**priemonės**“ siūloma kartu numatyti su „**pagalbomis**“.

Siūloma Projekto 10 str. 2 dalies 3 punkte numatyti, kad „asmenims su negalia teikia Užimtumo įstatyme nustatytas darbo rinkos paslaugas ir **individualias pagalbą, ir užimtumo rėmimo priemones**“, analogiškai pakeisti minėto straipsnio 2 dalis 4 punktą.

Projekto 17 str. 2 dalies 1-3 punktuose siūloma terminą „**ugdytis**“ pakeisti į terminą „**ugdytis visose gyvenimo srityse**“. To pačio straipsnio 3 dalį siūloma išdėstyti taip: „neįgalumo lygis nustatomas kompleksškai įvertinus aplinkos veiksnių įtaką ir **sudaromas kliūtis** asmens savarankiškumui, galimybėms ugdytis bei asmens organizmo funkcinės kliūtis, po to, kai yra panaudotos visos galimos medicininės ir **kitos** priemonės.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos Neįgaliųjų teisių komiteto (toliau – Komitetas) Baigiamosiose pastabose dėl pirminės Lietuvos ataskaitos paminėta (toliau – Pastabos), kad Komitetas reiškia susirūpinimą dėl dažnai vartojamų menkinamą konotaciją turinčių žodžių, kaip antai „**kurčnebylys**“ ir „**sutrikimas**“ kalbant apie neįgaliuosius teisės aktuose ir renkant duomenis, įtvirtinančių neigiamą požiūrį į neįgaliuosius (Pastabų 7 punktas). Atsižvelgiant į tai siūloma, Projekte vartojamą terminą „**funkcinis sutrikimas**“ pakeisti į kitą terminą, pvz. „**funkcinė(s) kliūtis(ys)**“ ar „**funkcinis(iai) sunkumas(ai)**“.

Komitetas rekomenduoja valstybei, Konvencijos šaliai, peržiūrėti ir suderinti savo teisės aktus, susijusius su neįgaliųjų apibrėžtimi ir duomenų apie juos rinkimu, siekiant pašalinti visus menkinamą konotaciją turinčius žodžius, vartojamus kalbant apie neįgaliuosius, ir užtikrinti, kad visi esami ir nauji įstatymai ir reglamentai bei juose vartojamos apibrėžtys atitiktų žmogaus teisių principais pagrįstą neįgalumo modelį pagal Konvenciją (Pastabų punktas 8 punktas).

Komisijos nuomone, Projekto 17 str. 4 d. ir 18 str. 4 dalis tikslinga perkelti į poįstatyminius teisės aktus, reglamentuojančius neįgalumo lygio ir dalyvumo lygio nustatymo tvarką. Projekte siūlytina neminėti medicininių diagnozių bei nesiremti medicininiu negalios apibrėžties modeliu.

Projekto 18 str. 6 dalyje numatyta sąlyga, kada asmeniui nustatomas 0 procentų dalyvumo lygis. Pastebėtina, kad įteisinus šią nuostatą, abejotinu tampa žmonių su intelekto negalia profesinio mokymo ir jų lygių galimybių užtikrinimas, dalyvaujant mokymosi visą gyvenimą srityje bei užimtumas atviroje darbo rinkoje, nes darbdaviai galimai objektyviai nebus suinteresuoti įdarbinti asmenis, kuriems nustatytas 0 procentų darbingumo lygis. Dėl šios priežasties dalis žmonių su negalia gali patirti socialinę atskirtį. Svarstytina, ar minėta Projekto formuluotė nemenkins sunkiausią negalią turinčių žmonių orumą. Įteisinus siūlomą nuostatą, švietimo sistemos specialistai taip pat galimai nesistengs užtikrinti būtinų specialistų pagalbos teikimo bei, kad žmonių su intelekto negalia gebėjimai būtų lavinami ir ugdomi maksimaliu mastu, kad jie galėtų įgyti bei išlaikyti didžiausią įmanomą savarankiškumą (visus fizinius, protinius, socialinius ir profesinius gebėjimus), taip pat būtų maksimaliai įtraukti į visas gyvenimo sritis ir jose turėtų galimybę aktyviai dalyvauti lygiai su kitais asmenimis.

Dėl Projekto 22 straipsnio, paminėtina, kad sąvoka „**aprūpintojas**“ objektyviai suponuoja įsipareigojimą rūpintis tik socialinės rūpybos ir bazinių poreikių srityse, tačiau atsižvelgiant į Konvencijos nuostatų reikalavimus, turime įgyvendinti įsipareigojimus ir užtikrinti žmogaus su negalia lygias galimybes visose visuomenės gyvenimo srityse, o tam būtinas ir tinkamas asmens su negalia **teisių atstovavimas**, todėl įteisinti „aprūpintoją“ nėra tikslinga – turėtų būti **pilnamečio su negalia atstovas**. Nepilnamečio su negalia rūpintojų ar globėjų atveju, tapus vaikui pilnamečiu asmeniu, siūlytina paskirti analogiškai – **pilnamečio rūpintoją ar pilnamečio globėją**. Aprūpintojo pareigas numatoma pavesti vienam iš artimųjų, su kuriuo asmuo su negalia gyveno iki pilnametystės, todėl tikslinga, ypač kalbant apie negalią turinčio žmogaus tėvus ar šeimos narius, kad jie **tęstinai taptų pilnamečio atstovais**. Atsižvelgiant į tai, kad vaikas su negalia, tapęs pilnamečiu, tikėtina, kad ir toliau gyvens atviroje bendruomenėje, savo namuose su tėvais ar artimaisiais, tikslinga, siekiant mažinti papildomą krūvį tėvams ar artimiesiems, pilnamečio su negalia atstovą (Projekte - aprūpintoją) siūlytina skirti 60 mėnesių laikotarpiui (vietoj Projekte numatomų 36 mėn.).

Projekto 28 straipsnyje siekiama įtvirtinti, jog asmeniui su negalia teikiamų socialinių paslaugų ir pagalbų finansavimo ir mokėjimo už socialines paslaugas tvarką, ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą reglamentuoja Socialinių paslaugų įstatymas. Komisija, vadovaudamasi Komiteto Pastabomis, rekomenduoja Projekto V skyriuje (24, 27, 28

straipsniuose) pagalbas asmeniui su negalia finansuoti valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšomis, o **asmeniui su negalia, turint galimybę, prisimokėti iš kitų, ne negaliai skirtų lėšų** (nustatant minėtų priemonių apmokėjimo tvarką tikslingiau remtis Lietuvos Respublikos piniginės socialinės nepasiturintiems gyventojams įstatymo 17 straipsnio nuostatomis).

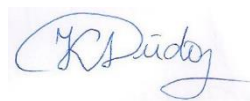
Taip pat pažymėtina, kad remiantis

Komiteto Konvencijos nuostatų išaiškinimo valstybėms narėms 5-a Bendrąja pastaba, rekomenduoja teisingai įgyvendinti Konvenciją ir asmeninę pagalbą (angl. - personal assistance) teikti kaip būtinybę tam, kad asmeniui su negalia būtų užtikrintos visos savarankiško gyvenimo galimybės. Komiteto 5-je Bendroje pastaboje nurodyta valstybėms narėms, kad: „asmeninė pagalba: asmeninė pagalba reiškia konkrečiam neįgaliam asmeniui teikiamą žmogiškąją pagalbą, kurią kontroliuoja jos gavėjas ir kuri yra jo savarankiško gyvenimo įrankis.

Projekto 30 str. 1 dalį siūloma patikslinti taip: „siekdamas sumažinti arba pašalinti funkcinių kliūčių įtaką savo savarankiškumui ir mobilumui, asmuo su neįgalia gali naudotis **valstybės garantuota** šuns pagalbininko, kuriam išduotas šuns pagalbininko akreditaciją patvirtinantis dokumentas (toliau – šuo pagalbininkas), teikiama pagalba. Taip pat siūloma pridėti papildomą 3 papunktį: „asmuo su negalia, naudodamasis šuns pagalbininko pagalba, turi teisę: 3) **patekti į renginius ir viešąsias maitinimo įstaigas ir juose būti**“. Pažymima, kad 30 str. 4 dalis turėtų būti patikslinta, nurodant keliamas grėsmes bei nurodant kokia yra nustatytos grėsmės riba/slenkstis, kad nebūtų subjektyvaus grėsmės traktavimo.

Siūloma patikslinti 30 str. 5 dalį: „asmuo su negalia, naudodamasis šio straipsnio 3 dalyje numatytais teisėmis, atsakingo įmonės, įstaigos, organizacijos darbuotojo arba renginio organizatoriaus ar jo paskirto atsakingo asmens prašymu pateikia asmens su negalia pažymėjimą ir šuns pagalbininko akreditaciją patvirtinantį dokumentą (ar jų kopijas) **arba leidžia nuskaityti lengvai nuskaitymą QR kodą kaip papildomą alternatyvą dokumentų pateikimui**“.

Komisijos pirmininkė

Kristina Dūdonytė